

Til: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Fra: Norsk Kvinnesaksforening

Høringssvar: NOU 2024: 12 Lov og frihet

Lov og frihet — Negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, psykisk vold og ufrivillig utenlandsopphold – juridiske problemstillinger og forslag til regelverksendringer

Norsk Kvinnesaksforening (NKF) takker for muligheten til å levere vårt høringssvar etter opprinnelig frist. NKF, grunnlagt i 1884, er Norges eldste og ledende organisasjon for jenters og kvinners menneskerettigheter, og for likestilling. NKF favner politisk bredt og er åpen for alle som deler NKF sitt formål.

Norsk Kvinnesaksforening er særskilt opptatt av at jenter og kvinners rettigheter skal beskyttes og fremmes. Det betyr ikke at vi ser bort fra at gutter og menn også utsettes for æresmotivert vold og tvang, men vårt perspektiv er først og fremst et kvinneperspektiv.

NKF vil berømme utvalget for en grundig utredning gjennomsyret av et prinsipp om frihet, rettigheter og muligheter for alle. Flere foreslåtte tiltak i utredningen vil innebære en styrking av rettsikkerheten til mennesker i svært sårbare livssituasjoner. Vi støtter hovedtrekkene i utvalgets forslag til endringer for å styrke rettsvernet til personer som utsettes for negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, psykisk vold og ufrivillig utenlandsopphold.

Særlig synes vi det er viktig at mange av forslagene er koblet til praktisk gjennomførbarhet. Ett eksempel er diskusjonen om hva som skal til for å gi reell beskyttelse til unge som oppholder seg i utlandet mot sin vilje og en eller begge foreldre ikke vil hjelpe dem tilbake. I disse sakene er både fri rettshjelp og eventuell setteverge viktige forslag til tiltak, og det er i alle slike saker viktig at barneverntjenesten gis plikt til å bistå dersom barn mistenktes være etterlatt mot sin vilje i utlandet eller giftet bort mot sin vilje.

Psykisk vold (kap. 7)

NKF er enig med utvalget i at psykisk vold må få en tydeligere plass og forståelse i straffeloven. Dagens lovregulering gir inntrykk av at psykisk vold ikke er like alvorlig som fysisk vold, selv om voldsbegrepet i henhold til Istanbulkonvensjonen innbefatter psykisk vold. Det er behov for økt kompetanse om psykisk vold i rettsapparatet og hvilke følger den kan få for den som er utsatt. En tydeligere presisering av psykisk vold i straffeloven slik det foreslås, kan styrke rettsikkerheten for den utsatte i møte med hjelpeinstanser og rettsapparatet. Vi stiller oss derfor bak utvalgets forslag om at det i straffelovens §282 presiseres at «psykiske krenkelser» kan inngå i et mishandlingsregime. Det er også viktig at den nye mishandlingsbestemmelsen i strl. § 282.6 skal omfatte økonomisk vold. Vi hadde gjerne sett at økonomisk vold og krenkelser hadde fått mer plass i utredningen. Det er vel kjent at økonomisk vold kan brukes for å kontrollere en partner, og gjøre det svært vanskelig å bryte ut av voldelige og tvangspregede ekteskap. Selv om det er presisert at § 266 også kan gjelde økonomiske krenkelser, mener vi økonomisk vold bør tydeliggjøres mer i forarbeider og rundskriv. Det er bra at utvalget har hatt en helhetlig tilnærming til voldsfenomenet ved å foreslå en generell synliggjøring av psykisk vold på tvers av lovverket.

Utvidelse av personkretsen (kap. 8 og 9)

Utvalget foreslår å utvide personkretsen i straffeloven § 282 om mishandling i nære relasjoner til å gjelde personer i gjerningspersonens storfamilie som onkler, tanter, fettere, kusiner, søsken, svigerfamilie og enkelte grupper inngiftede slektninger. Forslaget reflekterer at æresvold typisk kan være kollektivt bestemt vold som karakteriseres av at den ofte planlegges, utøves og kontrolleres av, eller i samråd med, utvidet familie. Vi tenker at det kan virke forebyggende og bevisstgjørende å

understreke det kollektive aspektet ved å utvide personkretsen som kan straffes, både for fornærmede, mulige gjerningspersoner og rettsapparatet. Dette er i tråd med utvalgets forslag om at det skal legges særlig vekt på om mishandlingen er begått av flere i fellesskap, samt om det er begått mot et barn under 18 år, i strl. § 283 om grov mishandling i nære relasjoner.

Vi støtter derfor utvalgets forslag om å utvide personkretsen i straffelovens §282 og tilføyselsen i straffelovens § 283 om at det særlig skal legges vekt på om mishandling er begått *mot et barn under 18 år*.

Vi slutter oss også til OsloMet i deres høringsuttalelse om at kjærestevold bør omfattes. Der utvalget påpeker at ordet «kjæreste» kan omfatte en rekke ulike relasjoner – «fra helt kortvarige forhold til langvarige intime relasjoner» - foreslår OsloMet å inkludere «langvarige intime relasjoner» og med det avgrense mot kortvarige forhold. Vi synes OsloMet argumenterer godt for å ta hensyn til kontinuiteten og den «regimekvaliteten» på volden og kontrollen som man fra nyere forskning vet at også karakteriserer kjærestevold. Den nærmere grensen vil da avklares gjennom rettspraksis.

Æresmotiv som straffeskjerpende omstendighet (kap. 10)

NKF forstår hensikten, men vi er usikre på om å ta æresmotiv inn som en skjerpende omstendighet i straffeloven er et riktig tiltak. Kontroll, vold og overgrep er svært belastende for offeret uavhengig av hvilket motiv som ligger til grunn. Vi mener det er viktig er å vurdere alle typer skjerpende omstendigheter fra sak til sak, der de ulike momentene som utvalget peker på i varierende grad vil være aktuelle i saker der kollektiv æreslogikk er en del av bildet, men også i andre saker om vold i nære relasjoner. Samtidig ser vi at å inkludere æresmotiv i listen over straffeskjerpende omstendigheter kan bidra til at politi og domstolsmyndighet blir seg mer bevisst å ta et slikt motiv med i betraktning.

I tråd med denne diskusjonen vil vi understreke behovet for at politi, domstolsmyndigheter, barnevern, skole og andre deler av velferdstilbudet får nødvendig kunnskap og kompetanse om æresmotivert vold og negativ sosial kontroll. For øvrig støtter vi utvalget i dets begrunnelse til ikke å ta inn begrepet «negativ sosial kontroll» i lovverket.

Barneekteskap (kap. 12)

Utvalget foreslår å skille ut barneekteskap i en egen straffebestemmelse, sammen med tvangsekteskap, i en ny §253a. Vi støtter dette forslaget og tiltakene som beskrives. Vi støtter også at barneekteskap omfatter «ekteskapslignende forbindelser» og at aldersgrensen heves til 18 år. Videre er vi enige i at foreldre med foreldreansvar som tillater, legger til rette for eller er pådrivere for at deres barn inngår ekteskap eller en ekteskapslignende forbindelse, skal kunne straffes direkte. Det samme for vigslere.

Tvangsekteskap som menneskehandel (kap. 13)

Utvalget går inn for at tvangsekteskap og barneekteskap skal tas inn som utnyttelsesformål som kan utgjøre menneskehandel etter strl. § 257.

Her legger utvalget til grunn at det «sjelden vil være aktuelt å anse enkeltstående tilfeller av tvangsekteskap og barneekteskap som organisert kriminalitet». Siden strafferammen er den samme (6 år) for tvangsekteskap og menneskehandel er vi usikre på i hvilken grad en slik bestemmelse vil beskytte, men den kan være viktig å ta inn for å sette søkelys på det ofte grenseoverskridende ved slike ekteskap. Det kan også være nyttig at norsk lov nærmer seg EU-retten i dette spørsmålet.

Kulturell og religiøs skilsmisse (kap. 16)

Utvalget peker på at selv om juridisk skilsmisse foreligger, opplever mange kvinner vansker med å få oppløst det religiøse giftermålet, noe som begrenser deres rett til å bestemme over eget liv. Utvalget foreslår ikke konkrete tiltak. Vi oppfordrer departementet til å vurdere og iverksette tiltak som kan gjøre det enklere å oppnå religiøs eller kulturell skilsmisse.

Vi støtter også MiRA-senterets høringsuttalelse når det gjelder skilsmisse, der det påpekes at det også kan være svært vanskelig å oppnå juridisk skilsmisse i tilfeller der ekteskap er inngått i et annet land og der ektefellen det ønskes skilsmisse fra befinner seg i et annet land.

Opphold på selvstendig grunnlag (kap. 18)

Her tilslutter vi oss i sin helhet MiRA-senterets høringsuttalelse.

Ufrivillige og skadelige utenlandsopphold (kap. 31, 32, 33)

Barn og unge som etterlates ufrivillig i utlandet er ofte hensatt i en svært sårbar og hjelpeløs situasjon. Røde Kors beskriver i sitt høringssvar henvendelser fra norske barn og unge som opplever at de holdes som fanger av familie/nettverk under tidvis slavelignende forhold, der de tvinges til å jobbe fra morgen til kveld, nektes skolegang og utsettes for seksuelt misbruk. Andre opplever mer moderate frihetsbegrensinger, men er like fullt ulykkelige og ønsker seg hjem til livet sitt i Norge. Norsk Kvinnesaksforening støtter utvalgets forslag om å utvide barnevernets kompetanse til å tilby hjelpetiltak når foreldrene bor i Norge, selv om barnet ikke oppholder seg her, og om å endre praktiseringen av bostedbegrepet slik at barn og unge som blir holdt tilbake i utlandet mot sin vilje, uten en forelder med foreldreansvar, behandles på samme måte som saker om barnebortføring. Vi støtter utvalgets anbefalinger om å utrede ytterligere tiltak som kan bidra til å få barnet hjem.

Vi støtter også at modeller for å oppnevne midlertidig verge blir utredet, for eksempel etter nederlandsk modell (kap. 32.4.3).

Avslutningsvis støtter vi alle forslagene om fri rettshjelp/advokatbistand for unge som oppholder seg i utlandet mot sin vilje (kap. 33.5).

Oslo, 4. november 2024

Med vennlig hilsen for Norsk Kvinnesaksforening

Kristin Hetle